14. 10. 2019

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Dědická nezpůsobilost

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 4761/2018, ze dne 28. 5. 2019, přibližuje změny, ke kterým došlo v právní úpravě dědické nezpůsobilosti v souvislosti s účinností nového občanského zákoníku od 1. 1. 2014 a zodpovídá otázku, zda se potenciální dědic stal dědicky nezpůsobilým podle ust. § 1481 občanského zákoníku, tím, že se vůči zůstavitelce dopustil trestného činu, pro nějž nebyl shledán trestně odpovědným z důvodu, že čin spáchal ve stavu nepříčetnosti, ve kterém byly jeho rozpoznávací schopnosti podstatně snížené a schopnosti ovládací zcela vymizelé.

Podle ust. § 1481 občanského zákoníku (o. z.) je z dědického práva vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.

Dědická nezpůsobilost nastává ze zákona, nezávisle na projevu vůle zůstavitele, v případech, kdy se dědic svým vlastním chováním vyloučí z dědické posloupnosti po zůstaviteli. Soudní komisař v pozůstalostním řízení musí k důvodům dědické nezpůsobilosti přihlédnout ex offo, bez ohledu na to, zda to účastníci pozůstalostního řízení namítají, případně i když s tím nesouhlasí. Vyjdou-li v pozůstalostním řízení pochybnosti o dědické způsobilosti některého z účastníků, není soudní komisař omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci, ale je povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány.

Z důvodu dědické nezpůsobilosti nastupuje při dědění ze závěti náhradní dědic, jestliže jej zůstavitel povolal; při dědění podle dědické smlouvy může nastoupit náhradník, jestliže se na tom smluvní strany dohodly. Nebyl-li zůstavitelem povolán náhradní dědic, přiroste uvolněný podíl z dědění vyloučeného závětního dědice těm závětním dědicům, kteří byli povoláni bez podílu; jinak se stane předmětem zákonné posloupnosti (např. nejsou-li zde žádní závětní dědicové bez určení podílu). V případě zákonné posloupnosti se uplatní princip reprezentace nebo postup do vzdálenější třídy dědiců.

Změny právní úpravy

Občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014 jednak konkretizoval a rozšířil důvody dědické nezpůsobilosti dříve upravené v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku, jednak dřívější důvod „kdo se dopustil úmyslného trestného činu.…“, nově formuloval: „ kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu.…“; tato formulace by měla odstranit především pochybnosti, zda i osoby trestně neodpovědné, ať již z důvodu svého věku (v době spáchání činu nedovršily patnáctý rok věku), nebo z důvodu své nepříčetnosti (pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohly rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání), jsou z dědění vyloučeny. Odlišně je upraven také okruh osob, proti kterým směřuje konkrétní čin, a prominutí (odpuštění) závadného chování, které způsobilo dědickou nezpůsobilost, zůstavitelem. Zatímco dřívější úprava v tomto směru počítala kromě zůstavitele a jeho manžela pouze s rodiči zůstavitele nebo jeho dětmi a umožňovala odpuštění, aniž by byl stanoven způsob takového odpuštění (z toho bylo judikaturou dovozováno, že se tak může stát i konkludentně), nová právní úprava (o. z.) rozšířila tento okruh osob (kromě zůstavitele a jeho manžela) také na

zůstavitelovy předky a jeho potomky a zakotvila výslovný projev vůle zůstavitele k prominutí činu, jehož se ve vztahu k němu nebo k vyjmenovaným osobám potencionální dědic dopustil (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5238/2017, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 754/2018, nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 4. 2019, sp. zn. 24 Cdo 614/2019).

Řešení otázky a posouzení sporného případu

Změna důvodů dědické nezpůsobilosti, účinná od 1. 1. 2014, má za následek to, že dědicky nezpůsobilou může být i osoba trestně neodpovědná, a to i pro nedostatek příčetnosti v době spáchání činu. Okolnost, že dědic se činů dopustil ve stavu, ve kterém byly jeho rozpoznávací schopnosti podstatně snížené a schopnosti ovládací zcela vymizelé, je relevantní „pouze“ pro jeho trestněprávní odpovědnost posuzovanou podle ustanovení trestního zákoníku. Z pohledu práva občanského, resp. v posuzovaném případě (sp. zn. NS 24 Cdo 4761/2018) práva dědického, je nutné, aby si soud jeho činy posoudil podle ustanovení občanského zákoníku (tj. ust. § 1481 o. z.), a sám, aniž by byl vázán rozhodnutím o zastavení trestního stíhání dědice, vyhodnotil, zda je čin, kterého se dědic dopustil, důvodem pro jeho vyloučení z dědického práva po zůstavitelce.

V projednávané věci (sp. zn. NS 24 Cdo 4761/2018) zůstavitelka sama podala na dědice (svého syna), jehož v závěti ustanovila univerzálním dědicem (a současně určila i univerzální náhradní dědičku pro případ, že „by nechtěl nebo z jakéhokoli důvodu nemohl dědit“), trestní oznámení, když se vůči ní dopustil násilných činů poté, co se (zjevně úmyslně) přivedl do stavu nepříčetnosti požitím alkoholických nápojů. I přesto, že soudy ve sporném řízení nebyly ve smyslu ust. § 135 o.s.ř. vázány rozhodnutím vydaným v trestním řízení, nelze pominout, že trestní stíhání bylo zastaveno z důvodu nepříčetnosti dědice v době spáchání činů, tedy že dědic byl trestně stíhán důvodně, a že bylo-li následně vydáno rozhodnutí o uložení ambulantního ochranného léčení protialkoholního, bylo vydáno z důvodu, že dědic nebyl trestně odpovědný pro nepříčetnost a současně byl jeho pobyt na svobodě (pro činy, kterých se dopustil a pro něž bylo trestní stíhání zahájeno) pro společnost nebezpečný. Neodpustila-li výslovně zůstavitelka dědici činy, jichž se vůči ní dopustil, nelze dospět k jinému závěru, než že se dědic stal z výše uvedených důvodů dědicky nezpůsobilým ve smyslu ust. § 1481 o. z., uzavřel Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 24 Cdo 4761/2018, ze dne 28. 5. 2019.

Terezie Nývltová Vojáčková

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Ban, omezení zpeněžení či zablokování účtu? Jaká máte práva vůči platformě? Ochrana streamerů a dalších tvůrců ve světle DSA
- Povaha sjezdů
- Zaplatit za logo nestačí. Jaká práva skutečně získáváte?
- Výslech advokáta účastníka řízení coby důkazní prostředek
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ke změně klíče pro stanovení příspěvků na správu domu a pozemku, k samotnému stanovení příspěvků a k rozúčtování nákladů na služby
- Byznys a paragrafy, díl 41.: Záruka za jakost v kupní smlouvě
- Dvacet let vlastní cestou. Arthur Braun o svobodě, číslech a lidském elementu advokacie
- Komu náleží vlastnické právo k náhradní veřejné komunikaci postavené investorem?
- AML rizika u luxusních nákupů

- Recentní judikatura Nejvyššího soudu k důvodům neplatnosti usnesení valné hromady
- Tlačítko pro odstoupení od smlouvy jako nový standard spotřebitelského online rozhraní